

Käytännöllis-taloudellisesta ihmiskuvasta

Veli Matti Helminen ja Kalervo Koskela ottivat vastatakseen vuodatukseeni (Alkoholipoliitikka 3/1988), jossa käsitelin lyhyesti nykyistä päihdehuoltoa. Siinä hienovaraisesti usutin päihdehuoltoa pohtimaan nk. käytännöllis-taloudelliseen ihmiskuvaan pitäytymistä. Onhan suggestiivinen, kokonaisvaltainen ihmiskuva liian iso pala päihdehuollon haukattavaksi saati sitten nautittavaksi. Lisäksi arvostelin kirjoittajia käsitteen ”eksistentiaalinen” Jokisen eväitteen omaisesta käytöstä; tähän jälkimmäiseen en aio nyt tässä puuttua. Kuitenkin haluan sanoa muutaman rivin tuosta käytännöllis-taloudellisesta ihmiskuvasta.

Voin heti kärkeen todeta, etten ole itse erityisemmin mielistynyt mihinkään käytännöllis-taloudelliseen ihmiskuvaan (onko nyt sitten ”ihmiskuva” edes kovin luonteva termi asian esittämiseksi?). Oli miten oli, ilmeisesti se on tuiki tavallinen ja esillä oleva kuva ihmisestä ja hänelle tärkeistä asioista. Koti, koulu, muut ammatteihin ihmisiä ahtavat opinahjot, tuotanto-, työ- sekä liike-elämä kaikki neen ovat kyllä keskeisesti mukana tässä ihmiskuvassa ja sen säilyttämisessä. Ja tietysti ne siinä samalla kannattelevat sen kehyksiä. Niinpä tämä käytännöllis-taloudellinen ihmiskuva on kuin tämän yhteiskunnan koossapitävien voimien perhepotretti: ihmisistä on koottu kuvaan sopivat palat ja puolet ja siitä on sitten kasattu, puettu ja pyntätty käytännöllis-taloudellisen ihmisen kuva. Siinä se on, kuin opetuskuva tai malli, kaikki tyynni yhteiskunnan koossapitävien voimien puolesta puhuva symboli.

Käytännöllis-taloudellisessa ihmiskuvassa on ennen muuta kyse hyödyllisestä ihmisestä, ideaalista ja tavoitteesta, jonka lihaksi tulemistä vaalitaan ja valvotaan mitä moninaisimmin keinoin tänä päivänä. Pyrin havainnollistamaan esitystäni sosiologiin suosimaa nelikenttää apuna käyttäen:

IHMISEN TOIMINNALLISET RESURSSIT

		käytännöllinen	ei-käytännöllinen
IHMISEN AINEELLISET RESURSSIT	taloudellinen	hyödyllinen	epäkäytännöllinen
	ei-taloudellinen	epätaloudellinen	hyödytön

Näin tässä meidät ihmiset jaetaan neljään luokkaan, ryhmään tai piiriin. Kuten haluatte — —. Yhteiskunnan koossapitävien voimien suosimia ovat hyödylliset, jotka ainoastaan näkyvät käytännöllis-taloudellisessa ihmiskuvassa. Mutta — hei elämää — meitä löytyy nelikenttäsuurenoksen alta muitakin: on epäkäytännöllisiä, epätaloudellisia sekä hyödyttömiä. Tässä en jää nyt miettimään, mitä kaikkia ongelmia tällainen luokittelu tuottaa.

Kun nyt käytännöllis-taloudellista ihmiskuvaa ajattee tähän nelikenttään verraten, huomaa, että kiusallisia aineksia ovat juuri nuo kolme: epäkäytännölliset, epätaloudelliset sekä hyödyttömät. Näet on se niin tämän päivän yhteiskunnassa, että pragmaattis-ekonomista tutkimusta on strategisesti suosittava ja varauduttava myös kiusallisiin asioihin, joita tutkimuksen matkassa voi tulla esiin. Mutta näille kiusallisille asioille, ilmiöille tai mitä ne ovatkin on tehtävä jotakin. Ja niin sitä tehdäänkin!

Nyt vihdoin tulen tässä päihdehuollon alueelle käytännöllis-taloudellinen ihmiskuva ja nelikenttä mukana. Epäkäytännöllisiin ihmisiin voi satsata, jos se on taloudellista ja ennen muuta jos heillä on vielä taloudellista kykyä. Päihdehuollossa juuri kuntoutus tai ammatillinen kurssitus käy tässä hyvästä esimerkistä; juoppoihin voi näin sijoittaa.

Entä miten on epätaloudellisten laita? Esimerkistä voivat käydä juopot, jotka ovat kylläkin käytännöllisiä (ovat esimerkiksi olleet ammattinsa taitajia ja tekevät sitä työtä jossain määrin vieläkin), mutta raha ei pysy heidän jähpyssissään, koska se menee viinaan; sitä paitsi ei heihin ole taloudellistakaan satsata, koska hoito ei tuo tai ole tuonut laskettua tulosta. He ovat siis päihdehuollon heiniä, jotka eivät tietenkään näy käytännöllis-taloudellisessa ihmiskuvassa, jossa myös heleää ruohoa vihannoi.

Entä hyödyttömät? Jos epäkäytännölliset ja epätaloudelliset ovat käytännöllis-taloudellisen ihmiskuvan mukaan eräänlaisia puoli-ihmisiä (heistä osasta voi vielä tulla jotain), niin hyödyttömät ovat ”olemattomia” (jos ilkeästi sanoisi, he ovat ”epäihmisiä”, heistä tuskin enää tulee mitään). Tämän ajatuskulun mukaan hyödyttömät ovat myös päihdehuollon painajainen ja umpikuja: täysin hyödytön juoppo tai toivoton tapaus. Enää siinä ei ole mahdollisuuksia edes turvautua niihin keinoihin, joita löytyy epäkäytännöllisille tai epätaloudellisille ihmisille.

Sikäli nykyinen päihdehuolto kyllä palvelee käytännöllis-taloudellisen ihmiskuvan alttarin ääressä, että ohjeensa ja siunauksensa se saa juuri sieltä. En kiellä sitä, että tämä käytännöllis-taloudellisen ihmiskuvan palvelu voi olla päihdehuollossa ainakin osin ulkokultaista, mutta sekään mahdollisuus ei nähdäkseni vielä himmennä ajatuskulkuni valoa: päihdehuolto on käytännöllis-taloudellisen ihmisihanteen asialla. Tätä tehtävää eivät auta poistamaan edes mitkään työntekijän ja asiakkaan elämän eksistentiaaliseen ytimeen asti käyvät keskustelutuokiot, niin henkistäviä kuin ne voivatkin olla. Kaukana siitä, käytännöllis-taloudellisen ihmiskuvan kehyykset kestävät. Mutta jos haluaa raastaa tämän ihmiskuvan jalustaltaan, täytyy olla hihassa tai mielessä jotakin muuta, josta sitten voi luoda ihmiskuvan; pelkkä kuvan raastaminen ei enää riitä.

Raimo Heiskanen